«СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІНІҢ БІЛІМ БАСҚАРМАСЫ» КММ
«ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҚ» КММ

ÄDISTEMELIK ORTALYQ

КГУ «МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР»
КГУ «УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ АКИМАТА СЕВЕРО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ

1921
ALTYNSARIN AKADEMIASY

QR Oqu-ağartu ministrligi
Birtútas tárbie

«БІРТҰТАС ТӘРБИЕ БАҒДАРЛАМАСЫН САБАҚҚА ЕНГІЗУ ЖОЛДАРЫ»

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ПРАКТИКАЛЫҚ СЕМИНАРДЫҢ МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

Петропавл қаласы, 2025 жыл

ББК 74.100.2
Б-11

«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ «Әдістемелік орталық» КММ сараптамалық кеңесі шешімінің 2025 ж. 20.02. № 1 хаттамасы.

П-1-6

Рецензенттер:
Абишев Т.Р. ҚР Оқу-ағарту министрлігі Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Тәрбие теориясы және әдістемесі орталығының директоры.
Тұрсынбаева Б.Қ. «Жамбыл жалпы орта білім беретін мектебі» КММ директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Редакторлық топ:
Сәркен Р.С. «Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ «Әдістемелік орталық» КММ директоры
Мухаметгалиева А.Б. «Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ «Әдістемелік орталық» КММ директорының орынбасары
Бекмуратова А.Ж. «Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ «Әдістемелік орталық» КММ әдіскері
Казбекова Д.Х. «Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» КММ «Әдістемелік орталық» КММ әдіскері

«БІРТҰТАС ТӘРБИЕ БАҒДАРЛАМАСЫН САБАҚҚА ЕНГІЗУ ЖОЛДАРЫ»
Республикалық практикалық семинардың материалдар жинағы/ Петропавл, 2025 жыл - 291 бет

Республикалық практикалық семинар «Біртұтас тәрбие бағдарламасын сабаққа енгізу жолдары» материалдар жинағы педагогикалық қоғамдастық үшін маңызды құрал болып табылады. Жинақта біртұтас тәрбие бағдарламасын оқу үдерісіне тиімді енгізу бойынша тәжірибелік ұсынымдар мен нақты әдістемелік шешімдер ұсынылған

Жарияланған материалдардың көзқарасы мен фактілердің нақтылығы үшін редакция жауап бермейді. Мақала мазмұнына автор жауапты.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ ПӘНДІК ДАМУ ОРТАСЫНЫҢ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ПАТРИОТТЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ РӨЛІ

Сабитова Мадина Канашевна,
Коспакаева Айнар Ербулановна
МКҚК «Алпамыс» бөбекжай-балабақшасы»,
Петропавл қаласы

Аңдатпа

В этой статье рассматриваются методы развития национальных ценностей через «Біртұтас тәрбие бағдарламасы». Внедрение национальных ценностей в сознание молодого поколения является одним из важных направлений современной образовательной системы. В статье обсуждаются методы пропаганды наших этно-культурных ценностей, популяризация языка и литературы, обучение обычаям и традициям, воспитание семейных ценностей и развитие национальных игр. Программа направлена на воспитание дошкольников, повышение их национального самосознания и привитие гражданской ответственности в обществе через предметно развивающию среду в детком саду.

This article discusses methods of developing national values through the «Біртұтас тәрбие бағдарламасы». The integration of national values into the consciousness of the younger generation is one of the important directions of the modern educational system. The article covers methods of promoting our ethno-cultural values, popularizing language and literature, teaching customs and traditions, fostering family values, and developing national games. The program is aimed at educating preschoolers, increasing their national identity and instilling civic responsibility in society through a substantive development environment in kindergarten.

Кілт сөздер: ұлттық құндылықтар, біртұтас тәрбие бағдарламасы, ұлттық нақышта ойыншықтар, тіл мен әдебиет, отбасы құндылықтары, мобильді киіз үй, ширма, ұлттық тәрбие.

Балабақшадағы пәндік даму ортасы мектеп жасына дейінгі балаларды патриоттыққа тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады. Ол балалардың Отанға деген сүйіспеншілігін, ұлттық құндылықтарды бағалауын және туған жерін құрметтеу сезімін қалыптастыруға ықпал етеді. Пәндік ортаның құрылымы мен мазмұны балалардың жеке тұлғасын дамытуға, ұлттық мәдениетке деген қызығушылықты оятуға, сондай-ақ елдің тарихы мен мәдениетін білуге бағытталған.

Мұндай ортаның құрамында ойыншықтар, кітаптар, суреттер, ұлттық киімдер мен қолөнер бұйымдары болуы мүмкін, олар балаларға қазақ халқының дәстүрлерін таныстырып, ұлттық сана-сезімін дамытуға жағдай жасайды. Сонымен қатар, балалардың топта бірге жұмыс істеп,

ұжымдастық рухын сезінуі де патриоттық тәрбиенің бір бөлігі болып табылады.

Балабақшадағы тәрбие біртұтас болуы керек, яғни тәрбиешілердің жұмысы мен оқу материалдары балаларға тек білім беріп қана қоймай, олардың адамгершілік және патриоттық қасиеттерін дамытуға бағытталуы тиіс. Әртүрлі іс-шаралар, мерекелер мен экскурсиялар арқылы балаларды туған жерге, елдің мәдени мұрасына деген құрметке баулу өте маңызды.

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі 2024 жылғы 15 наурыздағы ҚР Президентінің жанындағы Ұлттық құрылтайдың «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс» атты отырысында берілген тапсырмасына сәйкес «Жаңартылған Біртұтас тәрбие» бағдарламасы ұсынылған болатын. Бұл бағдарлама өскелең ұрпақтың бойында азаматтық жауапкершілік пен белсенді өмірлік ұстаным сезімін қалыптастыруға арналған. Біртұтас тәрбие бағдарламасы – бұл еліміздің мектепке дейінгі ұйымдарында ұлттық құндылықтарды дамытуға арналған стратегиялық құжат. Бұл құжатта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын толыққанды жүзеге асыру үшін тәрбиеленушілердің бойында қалыптастырылуы тиіс құндылықтар мен тәрбиелеу және оқытудың мақсаты, міндеттері айқындалатындығында. [1]

Республикасы «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және азаматтық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдарға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың және технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу міндеті әрбір педагогтің ізденіісті, кәсіби білімі мен біліктілігі көздейді» делінген. [2]

«Біртұтас тәрбие» бағдарламасын жүзеге асыру аясында жобалық іс-әрекет негізінде мектеп жасына дейінгі балаларда этномәдени құндылықтарды қалыптастыру – қазақ халқының мәдениетін, тілін және дәстүрлерін балаларға ерте жастан ұғындыру мен дамытуға бағытталған маңызды педагогикалық әдіс болып табылады. «Біртұтас тәрбие бағдарламасы» («Біртұтас білім беру бағдарламасы» деп аударылады) өз халқының салт-дәстүрін, мәдениеті мен тілін құрметтеуге негізделген жастарды тәрбиелеуге кешенді көзқарас қалыптастыруға бағытталған. [3]

Жобалық іс-әрекет балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, оларды ұлттық құндылықтарға жақындатып, қазақ халқының мәдени мұрасына деген сүйіспеншілігін арттырады.

1. Жобалық іс-әрекет арқылы этномәдени құндылықтарды қалыптастырудың маңызы:

Жобалық әдіс – балалардың іс-әрекетін жүйелендіруге, олардың өз бетінше зерттеу жүргізуіне, ойлауға және шығармашылықпен айналысуына мүмкіндік береді. Бұл әдіс балаларға этномәдени

құндылықтарды практикалық тұрғыда танытуға мүмкіндік береді, себебі олар тек ақпарат алып қана қоймай, сол білімдерін іс жүзінде қолданады.

Этномәдени құндылықтарды қалыптастыруда жобалық іс-әрекеттің маңыздылығы:

- Балалардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру: Жобалар арқылы балалар қазақ халқының тарихы, мәдениеті мен дәстүрлері туралы білім алады, өз ұлтын құрметтеуді үйренеді.
- Қазақ тілін дамыту: Жобалар барысында балалар қазақ тілінде қарым-қатынас жасап, ұлттық терминдерді, сөз тіркестерін үйренеді.
- Шығармашылық қабілеттерді дамыту: Балалар өздері жасаған жұмыстарды таныстыру арқылы шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады.

2. Жобалық іс-әрекет әдісі арқылы этномәдени құндылықтарды қалыптастыру жолдары: ұлттық тіл мен әдебиетке баулу, қазақ халық өнерімен таныстыру, қазақтың ұлттық тағамдарын таныту, ұлттық ойындар мен мерекелерді ұйымдастыру.

Біздің көрме «Біртұтас тәрбие» бағдарламасының негізгі міндеттерін жүзеге асырады және «Алпамыс» балабақшасының педагогтары тарапынан іске асырылып жатқан жобаларды көрсетеді. Осы жобалар арқылы біз балаларға патриоттық тәрбие береміз, оларды еліміздің тағдыры мен қауіпсіздігі үшін жауапкершілік қабылдауға дайындаймыз.

Инновациялық қызметті ұйымдастыруда пәндік - кеңістіктік ортаны құруға ерекше орын беріледі, оны толтыру баланың өзін-өзі дамытуға және құрдастарымен және ересектермен өзара әрекеттесуін оңтайландыруға мүмкіндік береді және баланың барлық іс-әрекеттерінде қарым-қатынас дағдыларын белсенді дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, даму ортасы балаға ойын материалын дербес орналастыруға көмектеседі. Топтарда мамандарға арналған (логопед, психолог) бұрыштары құрылады; фойеде тәрбиеленушілер жол қозғалысы және өрт қауіпсіздігі ережелерімен танысуға мүмкіндік алады; шығармашылық көрмелер ұйымдастырылады; балабақша аумағында маусымға байланысты тақырыптық «аймақтар» және т. б. ұйымдастырылады. [4]

Біздің көрменің концепциясы білімді, адал, асыл ұрпақ тәрбиелеуге бағытталған, ол елдің өзіндік ерекшелігін нығайтып, ұлттық құндылықтарға негізделген әділ қоғам құра алады. Біздің балабақшаның педагогтары бірқатар инновациялық технологияларды енгізді: Мобильді киіз үй, ұлттық нақышта әзірленген ұлттық ойындар мен ойыншықтар, мобильді ширма және т.б..

1.Мобильді киіз үй - балалар ұйымы жұмысының инновациясы, білім беру процесінде және балалардың дамуына маңызды рөл атқара алады.

Мобильді киіз үй балалар біліміндегі артықшылықтары:

Икемділік және бейімделгіштік: Киіз үй әртүрлі орындарда (ашық ауада, саябақта) орнатылуы мүмкін, бұл білім беру ортасын

әртараптандыруға және табиғатты оқу процесінің бір бөлігі ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

Ерекше атмосфера қалыптастыру: Дәстүрлі киіз үй формасы жайлы әрі жылы орта жасайды, бұл балалардың релаксациясына және шоғырлануына көмектеседі.

Экологиялық тазалық: Экологиялық таза материалдар мен технологияларды қолдану, қоршаған ортаға минималды әсер ету.

Мәдени мұра: Көшпелі халықтардың дәстүрлі өмір элементтерін сақтау мен насихаттау, мәдени түп-тамырлар мен сәйкестікті сақтауға көмектеседі.

Білім беру процесін байыту: Мобильді киіз үй әртүрлі іс-шараларды, мысалы, шеберлік сабақтарын, қоршаған әлеммен танысу сабақтарын, экологиялық ойындарды өткізу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Әлеуметтік өзара әрекеттесу: киіз үйдің кеңістігі әлеуметтік дағдылардың дамуына ықпал етеді, балалардың бір-бірімен еркін ортада қарым-қатынас жасауына мүмкіндік береді.

Мобильді киіз үй гендерлік тәрбие бойынша бөлінген, ішінде қазақ халқының буыннан-буынға берілетін тұрмыс заттары бар. Бұл киіз үй «Бір тұтас тәрбие» бағдарламасын жүзеге асыру үшін тамаша шешім болуы мүмкін, моральдық тәрбие мен мәдени дәстүрлерді насихаттайды.

2. **Ұлттық нақышта әзірленген ұлттық ойындар мен ойыншықтар.**

Біздің балабақшада балалар ұйымында ұлттық элементтермен инновациялық ойындар жүзеге асырамыз, бұл білім беру процесін байытады, мәдени сәйкестікті дамытуға және әлеуметтік интеграцияға ықпал етеді.

Қазіргі уақытта ойын технологиялары білім беру мен тәрбие процесінде кеңінен қолданылып келеді. Ойын технологиялары балалардың қызығушылығын арттыру, олардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, сондай-ақ оқу процесін қызықты әрі тиімді ету үшін маңызды құрал болып табылады. Ұлттық нақышта әзірленген ұлттық ойындар мен ойыншықтар элементтерін енгізу осы технологияларды пайдаланудың бір ерекше бағытына айналып отыр. Мұндай тәсілдер балаларды қазақ халқының дәстүрлерімен таныстыруды, сонымен қатар олардың физикалық, когнитивті және әлеуметтік дамуын ынталандыруды мақсат етеді. Осылайша авторлық, «Сиқырлы кілемше», «Гүл», «Оюлар сыр шертеді», «Сандарды сәйкестендір», «Асықты ретімен тіз» т/б дидактикалық ойындар жасалды:

Ойындарды енгізудің оң жақтары:

1. **Бағдарламамен интеграция: Ұлттық ойындарды қазіргі білім беру бағдарламасына оларды тіл, өнер және қоршаған әлем сабақтарымен үйлестіре отырып енгізу.**

2. Ойын алаңдарын құру: Балабақша аумағында ұлттық ойындар мен іс-шараларды өткізу үшін ойын зоналарын ұйымдастыру.

3. *Ата-аналармен және мәдени орталықтармен ынтымақтастық:* Ата-аналарды және жергілікті мәдени ұйымдарды шеберлік сабақтары мен тақырыптық іс-шараларды өткізу үшін тарту.

4. Бұл ойындар барлығына кюар код арқылы қолжетімді.

3. Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде дамытушы **мобильді ширмалар** балалардың шығармашылық дамуын, танымдық қызығушылықтарын және өзара қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыруда маңызды құрал болып табылады. Мобильді ширмалар балалардың ой-өрісін кеңейтіп, түрлі әрекеттер мен ойындар арқылы олардың халық ауыз әдебиетімен таныстыру, когнитивті және әлеуметтік, театрландыру жұмысын дамытады.

Мектепке дейінгі мекемеде мобильді ширмаларды қолданудың пайдасы:

1. Шығармашылық даму: Мобильді ширма **балаларға түрлі жағдайлар жасауға мүмкіндік береді. Оны пайдаланып, балалар әртүрлі тақырыпта рөлдік ойындар ойнай алады.**

2. **Танымдық қабілеттерді дамыту: Мобильді ширмалар балалардың назарын жинақтауға және ақыл-ой қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.**

3. **Әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды дамыту: Мобильді ширма балаларға** топпен жұмыс істеу мүмкіндігін береді. Балалар бірігіп, ойын немесе тапсырма орындау арқылы өзара қарым-қатынас жасайды, келісімге келуге және бірлесіп жұмыс істеуге үйренеді.

4. Физикалық даму: Мобильді ширмаларды дұрыс қолдану балалардың кеңістік сезімін дамытуға ықпал етеді. Балалар ширма арқылы түрлі қозғалыстарды, қол мен аяқтың қимылдарын жасай отырып, дене үйлесімділігін жақсартады.

5. Эмоционалдық дамуы: Ширмаларда орындалатын рөлдік ойындар балалардың эмоциялық жағдайын өзгертуге көмектеседі. Балалар белгілі бір рөлде өздерін еркін сезініп, қуаныш пен эмоцияларын білдіруге мүмкіндік алады. Бұл олардың эмоционалдық интеллектін дамытуға көмектеседі.

Мобильді ширмалар мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде баланың дамуына оң әсер етіп, оның шығармашылық, танымдық, әлеуметтік және халық ауыз әдебиетімен танысуға мүмкіндік береді. Театрландырылған жұмыс баланың жан-жақты дамуына жағдай жасайды, сонымен қатар оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Жоғарыда айтылған негізінде осы технологияларды қолдану (мобильді киіз үй, ұлттық нақышта әзірленген ұлттық ойындар мен *ойыншықтар, мобильді ширма және т.б.) балабақшадағы пәндік ортаны*

байытып, мектепке дейінгі балаларда патриоттық, өз елінінің тарихы мен мәдени ерекшеліктерін сезіне отырып мақтаныш сезімін қалыптастырады.

«Алпамыс» балабақшасының инновациялық жұмыс тәжірибесін көрсетеді. Ол икемділік, шығармашылық және жаңа идеяларға ашықтықты талап етеді, бірақ балаларға динамикалық және шабыттандыратын білім беру ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі мекемелердегі дамытушы орта балалардың жан-жақты дамуына, шығармашылық және танымдық қабілеттерінің артуына ықпал етеді. Осы ортада ұйымдастырылған іс-шаралар, мысалы, мобильді киіз үй жасау, балалардың білімін тереңдетіп, әртүрлі дағдыларын дамытуға бағытталған.

Күтілетін нәтиже:

1. Балалардың шығармашылық қабілеттерінің дамуы: балалар өз қолдарымен заттарды жасап, түрлі материалдармен жұмыс істеу арқылы шығармашылық ойлауын жетілдіреді, топтарда пәндік даму ортасы түрлене түсті.

2. Құрылымдық ойлау мен логикалық қабілеттердің артуы: баланың жеке тұлғасын тануға ықпал етеді, балалар логикалық ойлау, жоспарлау және ұйымдастыру дағдыларын дамытады.

3. Ұсақ моторика мен координацияның дамуы: балалардың қолдарының ұсақ қимылдары жетіліп, қимыл үйлесімділігі жақсарады.

4. Қазақ мәдениетіне деген қызығушылықтың артуы: балалар қазақ халқының дәстүрлері мен тарихын тереңірек танып, ұлттық мәдениетке деген қызығушылықтары артады.

5. Әлеуметтік дағдылар мен топтық жұмыс: балалар бірлесе жұмыс істей отырып, әлеуметтік дағдыларын, өзара қарым-қатынас жасауды үйренеді.

«Біртұтас тәрбие» бағдарламасын жүзеге асыру аясында жобалық іс-әрекет негізінде этномәдени құндылықтарды қалыптастыру балалардың қазақ халқының мәдениетін, тілін, дәстүрлерін меңгеруіне ықпал етеді. Жобалық әдіс балаларға тек теориялық білім беріп қана қоймай, сол білімді практикада қолдануға мүмкіндік береді. Бұл әдіс мектеп жасына дейінгі балалардың рухани және мәдени дамуына, ұлттық сәйкестікті қалыптастыруға зор үлес қосады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. ҚР Білім министрлігі. Тәрбие бағдарламасы (жаңартылған). Астана, 2024 ж.

2. Мейрамгалиева А.К. Білім мазмұнын жаңартудың өзекті мәселелері// «AGZHAN» республикалық ақпараттық-танымдық журналы . – Нұр – Сұлтан.2020.- №2. С.1-4.

3. Урузбаева М.Ш. «Біртұтас тәрбие бағдарламасы» арқылы ұлттық құндылықтарды дамыту// «БАЛА ШАҚТАН -БОЛАШАҚҚА» МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ПЕДАГОГТЕРІНІҢ І

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ФОРУМЫНЫҢ МАҚАЛАЛАР ЖИНАҒЫ II.- 2024.- С177.

4. Каракулова К.К. Приминение педагогических технологий // Справочник руководителя дошкольной организаци. А.2014. -№9(33). с.74-76.

5. Құдиярова, Л. Қ. Патриоттық тәрбиенің негіздері және оны мектепке дейінгі ұйымдарда жүзеге асыру. — Алматы: Ана тілі, 2017.

6. Жұмабаева, М. Ж. Мектепке дейінгі балалардың патриоттық тәрбиесі. - Астана: Фолиант, 2018.

7. Мұқашева, С. Т. Мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие үдерісінде патриотизмді қалыптастыру. // Білім беру және ғылым, 2019.

8. Кәрімова, Ж. Н. Мектепке дейінгі ұйымдардың білім беру ортасын патриоттық тәрбиеге негіздеу. - Алматы: Ғылым, 2020.

9. Әлімқұлова, Ә. М. Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру жүйесінде балаларды патриоттық тәрбиелеу. - Алматы: Мұрагер, 2017.

ҚАЗАҚ МУЗЫКАЛЫҚ АСПАПТАРЫН ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС МАТЕРИАЛДАРДАН ЖАСАУ ЖӘНЕ САБАҚТАРДА ҚОЛДАНУ

Искакова Гаухар Маратовна
«Алпамыс» бөбекжай-бақшасы» МКҚК,
Петропавл қаласы

Аннотация

В данной статье рассматривается значение изготовления казахских музыкальных инструментов из нетрадиционных материалов и их роль в образовательном процессе. Современные технологии и использование *экологически чистых материалов открывают новые возможности для* казахского музыкального искусства. В статье также анализируется значение традиционных инструментов и методы их применения на уроках.

This article examines the importance of making Kazakh musical instruments from non-traditional materials and their role in the educational process. Modern technologies and the use of environmentally friendly materials bring new opportunities to Kazakh musical art. The article also analyzes the significance of traditional instruments and methods of their application in lessons.

Кілт сөздер: қазақ музыкалық аспаптары, дәстүрлі емес материалдар, сабақтарда қолдану, музыка білім беру, экологиялық материалдар.

Музыка – адамзат мәдениетінің ажырамас бөлігі, ол халықтың рухани мұрасын сақтауға және ұрпақтан ұрпаққа жеткізуге ықпал етеді. Әсіресе қазақ халқының мәдениетінде музыкалық өнер ерекше орын алады. Қазақтың ұлттық аспаптары – тек музыкалық құрал ғана емес, *сонымен бірге халқымыздың өмір салтын, салт-дәстүрін, дүниетанымын* және эстетикалық құндылықтарын бейнелейтін өнер туындылары.

Ұлттық музыкалық аспаптар – тәрбие мен білім берудің қуатты құралы. Оларды тек музыка сабағында ғана емес, сонымен қатар шығармашылықты дамытуға бағытталған әртүрлі салада да қолдануға болады. Аспаптардың үні балалардың эмоциясын қозғап, олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырады, эстетикалық талғамын қалыптастырады [1. 45 бет].

Дегенмен, қазіргі кезде қазақтың ұлттық музыкалық аспаптарын кеңінен қолдану мәселесінде бірқатар қиындықтар бар. Солардың бірі – аспаптардың қолжетімділігінің шектеулі болуы. Бұл проблема дәстүрлі

емес материалдарды қолдана отырып, музыкалық аспаптарды өз қолымен жасаудың жаңа тәсілдерін енгізу арқылы шешілуі мүмкін.

Дәстүрлі емес материалдардан аспап жасау балалардың шығармашылық қабілетін дамытып қана қоймай, экологиялық сананы қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл тәсіл шығармашылық пен қолөнерді біріктіре отырып, музыкалық білім беруді жаңа деңгейге көтеруге *мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қайта өңделетін материалдарды қолдану* арқылы қоршаған ортаны қорғау мәселесіне назар аударылады.

Дәстүрлі емес материалдардан қазақтың ұлттық музыкалық аспаптарын жасау – білім беру процесінде шығармашылықты дамыту мен экологиялық мәдениетті қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі. Дәстүрлі аспаптар көбінесе табиғи материалдардан жасалса, қазіргі таңда олардың кейбірін қарапайым және қолжетімді заттардан құрастыруға болады. Бұл балаларға музыкаға деген қызығушылықтарын арттырумен қатар, қолөнер дағдыларын меңгеруге және экологиялық тұрғыдан ойлануға мүмкіндік береді [2. 23 бет].

Дәстүрлі емес материалдар ретінде қайта өңделген пластик, картон, қағаз, ағаш қалдықтары, металл заттар, маталар мен жіптерді пайдалануға болады. Аспап жасау процесі бірнеше кезеңнен тұрады. Алдымен жасалатын аспаптың түрін таңдап, оның формасы мен құрылымын жоспарлау қажет. Содан кейін қажетті материалдарды жинап, оларды дайындау жұмыстары жүргізіледі. Келесі кезеңде аспаптың негізгі бөліктерін біріктіріп, дыбыстық сапасын тексеру үшін қажетті түзетулер *енгізіледі. Соңғы қадам ретінде аспапты ұлттық нақыштағы ою-*өрнектермен безендіруге болады.

Бұл тәжірибе балаларға шығармашылық қабілеттерін дамытып, өз қолдарымен пайдалы зат жасаудың қуанышын сезінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, дәстүрлі емес материалдарды қолдану арқылы экологиялық мәселелерге назар аударып, қалдықтарды қайта өңдеудің маңыздылығын түсінуге жағдай жасалады. Музыкалық аспаптарды осындай тәсілмен жасау балалардың ұжымдық жұмыс жасау дағдыларын жетілдіріп, олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырады.

Қазіргі білім беру жүйесі балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуды, олардың өзіндік ойлауын жетілдіруді және зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруды мақсат етеді. Осы тұрғыдан алғанда, қазақтың ұлттық музыкалық аспаптарын дәстүрлі емес материалдардан жасау – тек музыка сабағының бір бөлігі ғана емес, балалардың креативті ойлауын дамытудың, олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырудың тиімді жолдарының бірі [3. 112 бет].

Ұлттық музыкалық аспаптар – халықтың рухани қазынасы. Алайда, көптеген мектептерде, балабақшаларда музыкалық аспаптардың жетіспеуі олардың оқу қызметі барысында толық қолданылуына кедергі келтіреді. Бұл мәселенің шешімі – балалардың өз қолдарымен аспап жасау тәжірибесін ұйымдастыру. Мұндай тәсіл балаларды шығармашылық ізденіске жетелейді, оларды материал таңдау, аспап жасау технологияларын ойластыру, дыбыстық ерекшеліктерін зерттеу сияқты қызықты процестерге тартады. Балалар өздері жасаған аспаптарын қолданып, дәстүрлі әуендер орындау арқылы ұлттық музыкаға жақындай түседі.

Аспап жасау – тек өнер немесе қолөнер сабағының ғана емес, сонымен қатар технология, экология, физика пәндерімен де тығыз байланысты. Бұл үдерісте балалар әртүрлі материалдардың қасиеттерін зерттейді, дыбыстың таралу заңдылықтарын түсінеді, жаңашыл идеяларды жүзеге асыруды үйренеді. Олар аспаптың дыбысталу сапасына әсер ететін факторларды (материалдың тығыздығы, пішіні, өлшемі) тәжірибе жүзінде байқап көреді. Осылайша, бұл әдіс ғылыми ізденіс пен шығармашылықты ұштастыра отырып, оқушыларды жан-жақты дамытуға көмектеседі.

Шығармашылық жобалар балалардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың өзіндік идеяларын іске асыруына мүмкіндік береді. Әрбір бала өз қолымен жасаған музыкалық аспабына ерекше мән береді, оны жетілдіруге тырысады, ал бұл өз кезегінде жауапкершілікті, мақсатқа жету қабілетін дамытады. Сонымен қатар, бірлескен жұмыс барысында балалар арасында ынтымақтастық орнап, бір-біріне көмектесуге, пікір алмасуға, бірлесе шешім қабылдауға үйренеді [4. 87 бет].

Бұл тәжірибе экологиялық тәрбие берудің де бір құралы бола алады. Қайта өңделетін материалдарды пайдалану арқылы оқушылар экологиялық жауапкершілікті сезінеді, тұрмыстық қалдықтарды тиімді пайдаланудың жаңа жолдарын қарастырады. Бұл оларға табиғатты аялау мен ресурстарды үнемдеу мәдениетін қалыптастыруға көмектеседі.

Балалардың музыкалық аспаптарды өз қолымен жасау үдерісіне *қатысуы олардың ұлттық мәдениетке деген құрметін күшейтіп қана* қоймай, олардың бойында зерттеушілік дағдыларды, шығармашылық ойлау мен ұжымдық жұмыс жасау қабілеттерін дамытады. Мұндай әдістің басты артықшылығы – оның жан-жақтылығы мен қолжетімділігінде. Ең бастысы, бұл балалардың ішкі әлеуетін ашып, өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Сондықтан қазақтың ұлттық музыкалық аспаптарын дәстүрлі емес материалдардан жасап, оларды оқу қызметі

барысында қолдану – қазіргі білім беру жүйесінде инновациялық және тәрбиелік мәні зор әдістердің бірі болып табылады [5. 45 бет].

Бүгінгі білім беру жүйесінде дәстүрлі емес әдістерді қолдану маңызды рөл атқарады. Ұлттық музыкалық аспаптарды жаңаша жасау және оларды оқу үдерісінде пайдалану – балалардың шығармашылық әлеуетін ашудың, олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырудың және экологиялық сананы қалыптастырудың тиімді жолы. Сондықтан осындай тәсілдерді кеңінен енгізу – болашақ ұрпақтың рухани дамуы мен шығармашылық ойлау қабілетін жетілдіруде маңызды қадам болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Құлманова, Ш. & Төлеуова, А. Қазақтың дәстүрлі музыкалық аспаптары және олардың дамуы. Алматы: Өнер баспасы, 2019
2. Әбдуали, Қ. Музыкалық білім беру әдістемесі: дәстүр мен жаңашылдық. Нұр-Сұлтан: Қазақ университеті баспасы, 2020
3. Сейітқұлова, Ж. Қазақ музыкасы және экологиялық мәдениет қалыптастырудағы рөлі. Абай атындағы ҚазҰПУ ғылыми еңбектер жинағы, 2018, 112-118.
4. Назарбаева, С. Шығармашылық қабілеттерді дамытудағы музыкалық аспаптардың рөлі. Білім және ғылым журналы, 2021, 87-94.
5. Оразбаев, М. Қайта өңделген материалдардан қолөнер бұйымдары мен музыкалық аспаптар жасау тәжірибесі. Технология және өнер, 2017, 45-52.

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНШЫҚТАРДЫҢ МӘНІ МЕН МАҢЫЗЫ

Жармагамбетова Енгилик Бауржановна,
СҚО Петропавл қаласы, «Алпамыс» бөбекжай-бақшасы» МКҚК

Аннотация:

Игрушка-используется в целях всестороннего воспитания ребенка. Помогает расширить кругозор ребенка, обучает определенным целям, продуманным действиям, развивает воображение, формирует любовь к труду, интерес к технике, любознательность, сообразительность, воспитывает элегантность, мотивирует к искусству.

The toy is used for the comprehensive education of the child. It helps broaden a child's horizons, teaches specific goals and thoughtful actions, develops imagination, fosters a love of work, an interest in technology, curiosity, ingenuity, cultivates elegance, and motivates engagement with art.

Кілт сөздер: ойыншықтар, зиянды, ұлттық, пайдасы, сапалы

Ойыншық - әдейі балалар ойынына арналып жасалған зат. Оны пайдалану баланың ой-өрісін кеңейтуге, онда бейнеленген заттар мен өмір құбылыстарына деген ықыласын тәрбиелеуге, дербестігін дамытуға көмектеседі. Ойыншықтармен ойналатын бірлескен ойындарда балалардың өзара достық қарым-катынастары, өз іс-әрекеттерін үйлестіру қабілеті калыптасады. Ойыншықтың пайдасы өте көп, бала ойыншықпен ойнау арқылы өмірді таниды. Ойыншық бала үшін ермек қана емес,сонымен қатар ол оның дамуына да тиімді құрал,қимыл-қозғалысты,сезім ағзаларын,тіл түсінуді жетілдірудің де бастамасы.

Ойыншық – баланы жан-жақты тәрбиелеу мақсатына пайдаланылады. Баланың дүниетанымын кеңейтуге көмектеседі,белгілі бір мақсаттағы, ойластырылған әрекетке үйретеді, қиялын дамытып, еңбекке сүйіспеншілігін, техникаға қызығушылығын, білуге құмарлығын, аңғарғыштығын қалыптастырады, талғампаздыққа тәрбиелейді, өнерге ынталандырады. Ойыншықпен ойнауға белгілі жағдайда педагогикалық, эстетикалық, гигиеналық, техникалық талап қойылады,сондай-ақ ол баланың жас ерекшілігіне қарай өзгеріп отырады.

Ойыншықтың түрлері

Дидактикалық ойыншықтар

Бейнелік ойыншықтар•

Техникалық ойыншықтар

Конструкторлық ойыншықтар

Қазақ халқының ұлы ойшылы Абай Құнанбаев «Ойын ойнап, ән салмай, өсер бала бола ма?» — деп айтқандай баланың өмірінде ойын

ерекше орын алады. Халқымыз ойындарды тек балаларды алдандыру, ойнату әдісі деп қарамай, олардың мінез-құлқының қалыптасу құралы деп *ерекше бағалаған.*

Баланың жас ерекшелігіне сай ойыншықтар

Сәбидің дүниетанымының бай дамуына ойыншық әсер етеді. Ойыншықтар арқылы бала өз сезімін білдіріп, қоршаған ортаны зерттейді ойыншық таңдау баланың ең маңызды ісі болып есептеледі. Тек баланың оз еркіне, таңдауына байланысты , көп ойыншықтың арасынан өзіне тән ойыншық табылады. Әр баланың ойыншығы болуы тиіс. Бала ойыншығын ұрысып, жұбатады. Ойыншық арқылы бала жалғыздықтан арылады . Ата – аналары бір жаққа кеткенде жалғыз қалған бала қаранғыдан қорықпау үшін ойыншығын құшағына алып, қорқыныш сезімін сейілтеді. Жатарда жарық сөнгенде де дос ойыншығы баланың құшағынан табылады. Кейде бала ашуын ойыншығынан алып, қолын жұлып , бұрышқа қойып қояды. Ашуы басылғаннан кейін ойыншығын қолына алып, жұлып тастаған қолын орнына тігіп қояды . Баланың ойыншығына қарап, оның не ойлап, не сезініп жүргенін анықтауға болады . Шынайы өмірден алынған ойыншықтар. Қуыршақтар отбасы (жануарлардың отбасы) қуыршықтың үйі , жиһаз , ыдыс, көлік, қайық , таразы ,дәрігер мен шаштараздың құралдары , сағат , темір жол , телефон т.б. Ойыншықты сатып аларда міндетті түрде баланың көзқарасын есепке алу керек. Автомат немесе жартылай автомат ойыншықтар жарамайды .Балаға керек ойыншықтар олардың жан дүниесін аша алуы тиіс болу керек. 1-2 жастағы балаларға арналған ойыншықтар Олар пластмассалық пиромидалар . Осы арқылы балалар ойлау қабілетін дамытады . ойыншықтарды ойнайды. Мысалы : ата –ана,– ана т.б.

3-4 жастағы балалардың ойыншықтары әр – түрлі болып келеді .Олар конструкторларды жинайды . Бұл жастағы балалар шын өмірден алынған ойыншықтарды таңдайды. Өз қолдарымен жасалған ойыншықтарды сүйіп ойнайды . Бала өзін мектепке дайындайды. Есте сақтаңыз ойыншықты ауыстыру қажет , себебі бір ойыншықтан бала жалығуы мүмкін . Ал ескі ойыншықтарын тығып қойып , біраз уақыт өткеннен кейін қайта ұсынсаныз , баланың қызығушылығы қайта оянады 5-6 жастағы балалар ойыншықтарынан төсек орындары мен шкафтарға ауысады . Бұл жастағы балалардың ойлау , қиялдау қабілеті жақсы дамыған.

Ойыншықтардың баланын дамуына әсері

Сәбидің дүниетанымының бай дамуына ойыншық әсер етеді. Ойыншықтар арқылы бала өз сезімін білдіріп, қоршаған ортаны зерттейді. Ойыншық таңдау баланың ең маңызды ісі болып есептеледі.Тек баланың өз еркіне, таңдауына байланысты, көп ойынышықтың арасынан өзіне тән ойыншық табылады. Әр баланың ойыншығы болуы тиіс. Бала ойыншығын ұрсып, жұбатады. Ойыншық арқылы бала жалғыздықтан арылады. Ата-аналары бір жаққа кеткенде жалғыз қалған бала қараңғыдан қорықпау үшін ойыншығын құшағына алып, қорқыныш сезімін сеилтеді. Жатарда

жарық сөнгенде де дос ойыншығы баланың құшағынан табылады. Кейде бала ашуын ойыншығынан алып, қолын жұлып, бұрышқа қойын қояды. *Ашуы басылғаннан кейін ойыншығын қолына алып, жұлып тастаған қалың* орнына тігіп қояды. Баланың ойыншығына қарап, оның не ойлап, не сезініп жүргенін анықтауға

болады.

Шынайы өмірден алынған ойыншықтар.

Қуыршақтар отбасы (жанаурлардың отбасы) қуыршақтың үйі, жиһаз, ыдыс, көлік, қайық, таразы, дәрігер мен шаштараздың құралдары, сағат, темір жол, телефон т.б.

Ашуын сыртқа шығаруға көмектесетін ойыншықтар.

Сарбаздар, мылтық, доп, жастық т.б.

Сонымен қатар шығармашылық қиялы мен өзін ашуға көмектесетін ойыншықтар бар. Олар конструктор, әліпби, үстел ойындарды, қиылған суреттер, бояу, мозаика, жіп, мата кескендері, желім т.б.

«Балаларымыз көркем әдебиетке қызықпайтын болды» деп дабыл қаққаннан, оның себебіне үңілгеніміз әлдеқайда пайдалы. Ұлттығымызды танытатын ойыншықтармен достасқан сәби ол ойыншық кейіпкері туралы мультфильмді көру арқылы ой-санасын дамытады. Баланың ой-өрісі ұлттық шеңберімізден алыстамай, «ұрпақ пен ұлттық мінез сабақтастығы үзіліп қалмай ма?» деген қаупіміз де біраз сейілер еді. Ойыншық пен мультфильм кейіпкері арқылы танылып қалған батырлар жыры мен аңыз-әңгіме кейіпкерлері жайлы ертегілер мен ұзақ жырларды оқуға деген қызығушылыққа жол ашылып, балалық шақта қалыптасқан дағды өмірлік әдетке айналуы да ғажап емес. Осылайша, бүгінгі күнге ауадай қажет баланы тәрбиелеудің жүйеленген баспалдағы құрылмай ма?

Ойыншықты сатып аларда міндетті түрде баланың көзқарасын есепке алу керек. Автомат немесе жартылай автомат ойыншықтар жарамайды. Балаға керек ойыншықтар, олардың жан дүниесін аша алуы тиіс болу керек.

2.2 Ойыншықтың бала өміріндегі маңызы

Ойыншық – әдейі балалар ойынына арналып жасалған зат. Ойыншықты пайдалану баланың ой-өрісін кеңейтуге онда бейнеленген заттармен өмір құбылыстарына деген ықылас тәрбиелеуге көмектеседі. Ойыншықтармен ойналатын бірлескен ойындарда балалардың өзара достық қарым-қатынастары қалыптасады.

Ойыншық-былай алғанда нәзік зат. Оның өмірі де қысқа. Сол себептен ойыншықтың пайда болған уақытын анықтау өте қиын. Ойыншықтар балаларға деген сүйіспеншілікті, оларды қуантуға, алдандыруға бірдеңені үйретуге деген ықыласты бейнелейді. Ойыншық адам еңбегінің сипатты белгілерін табиғатқа деген сүйіспеншілікті, табиғатты тануды, жануарлардың, құстардың ерекшеліктерінмен мінез-қылықтарын белгілейді.

Біздің елімізде ойыншық жасау мемлекеттік іс болып табылады. Ойыншық тақырыптарына талдау жасау, оларды көркемдеу, балалардың психологиясын, ойыншықтың баланы тәрбиелеуші және дамытуды ықпалын ескере отырып, ғылыми негізде жүргізіледі. Ойыншық икемді болуға балалардың алуан түрлі әрекеттер жасауына мүмкіндік беретіндей болуға тиіс. Ойыншықтарға қойылатын гигиеналық талаптар оларды пайдаланудың қауіпсіз болуын көздейді. Олар берік қауіпсіз бояулармен сырланады. Гигиеналық өңдеуге жууға, дизинфекцияланған ерітіндімен сүртуге, үтектеуге оңай болуы керек. Ойыншықтың ең айқын көрінетіні оның обрызы. Яғни баланы тартатын нәрсе: ойыншық қуыршақ, аңдар, үйі жануарлары, машиналар, ыдыс-аяқ мебель. Обрызды ойыншықтардың үлкен тобын құрайтында осы ойыншықтар.

Сюжетті-образды ойыншықтар тобында орталық орынды қуыршақ алады.

Ойын кезінде балалар қуыршаққа жан бітіргендей болады, онымен сөйлеседі, өзінің сырын, қуанышын айтады, оған қамқорлық жасайды. Қуыршаққа жан бітіретін себебі - ойынның ақиқатына сенеді. Ойыннан тыс мезгілде олар, әрине қуыршақтың тірі емес, ойыншық екенін біледі.

Қуыршақтар әр түрлі болады, көбінесе олар балаларды бейнелейді. Балалар бақшасында түрлі мамандықтың, түрлі ұлттың ересек адамдарын бейнелейтін қуыршақтар да болуға тиіс.

Аңдарды, үй жануарларын бейнелейтін ойыншықтар да сюжетті-образды ойыншықтарға жатады. Сәбилердің сүйікті ойыншығы – мехтан, пүліштен жасалған аюдың баласы жып-жылы, сүп-сүйкімді. Олар ойыншықты еркелетіп «досым»-дейді. Балалар аюды, қоянды, мысықты, иттерді, лақты тамақтандырады, әлдилеп ұйықтатады, емдейді, олармен бірге серуенге шығады.

Сюжетті-образды ойыншықтардың ішінде ертегі кейіпкерлерін бейнелейтін ойыншықтар (шалқан, үш аю, жеті лақ) ерекше орын алады.Мұндай ойыншықтармен ойнаған кезде ертегі жанданып кетеді. Олар драматизация ойынның қайнар бұлағы болып табылады.

Мектеп жасына дейінгі балаларға ойыншықтарды тәртіппен қалдыруға үйрету, оларды ерте жастан ақылға қонымды ықтияттылыққа, ұйымшылдыққа, ұқыптылыққа, маңайындағылардың еңбегін құрметтеуге тәрбиелеу деген сөз.

Шынайы өмірден алынған ойыншықтар:

Қуыршақтар отбасы (жанаурлардың отбасы) қуыршақтың үйі, жиһаз, ыдыс, көлік, қайық, таразы, дәрігер мен шаштараздың құралдары, сағат, темір жол, телефон т.б.

Ашуын сыртқа шығаруға көмектесетін ойыншықтар:

Сарбаздар, мылтық, доп, жастық т.б.

Сонымен қатар шығармашылық қиялы мен өзін ашуға көмектесетін ойыншықтар бар. Олар конструктор, әліпби, үстел ойындарды, қиылған суреттер, бояу, мозаика, жіп, мата кескендері, желім т.б.

Ойыншықты таңдайтын кезде міндетті түрде баланың көзқарасын есепке алу керек. Автомат немесе жартылай автомат ойыншықтар *жарамайды. Балаға қандай ойыншықтар тиімді десек, олардың жан* дүниесін аша алуы тиіс болу керек.

1-2 жастағы балаларға арналған ойыншықтар. Олар пластмассалық пирамидалар. Осы ойыншық арқылы балалар ойлау қабілетін дамытады.

3-4 жастағы балалардың ойыншықтарды әр- түрлі болып келеді. Олар конструкторды жинайды. Бұл жастығы балалар шын өмірден алынған сюжеттерді ойнайды. Мысалы: әке –ана, қыз–ана т.б.

5-6 жастағы ойын орындарынан төсек орындары мен шкафтарға аусады. Бұл жастағы балаларды ойлау, қиялдау қабілеті жақсы дамиды. Өз қолдарымен жасаған ойыншықтарды сүйеді. Бала өзін мектепке дайындайды.

Ұлттық өнімдер көбейсе.

Балалар ертегілерді жақсы тыңдайды. Егер қазақ ертегілерінің желісімен ойыншықтар жасалса, бұл таптырмайтын сыйлық болар еді. Бүлдіршіндер үшін батырлар асынған қару-жарақ, мінген арғымақ пен киген дулыға-сауыттары қызықты. Тіпті, ен далада жайылған төрт түлік мал мен жануарлардың өзі сәбилердің бір-бір ойыншығы.

Әдебиеттер тізімі:

1. М.Жұмабаев Педагогика. – Алматы, 2004.

2. «Арзан ойыншық – қымбат дерт» Автор: Сандуғаш Әлімжанова

3. «Сапасыз ойыншықтар бала болашағын бұлыңғырлатады» мақала 14.09.2013 ж.

4. Балаларды арбаған «Сиқыр ойыншықтар» оның денсаулыққа зияны

қандай? Мақала 04.2012 ж.